

М74

4060

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА**

Мозгова Тетяна Анатоліївна

УДК 1:316.3]:124.5(= 521.4)(043.3)

**АКСІОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ
В ЯПОНСЬКІЙ КУЛЬТУРНІЙ ТРАДИЦІЇ:
СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ**

09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Київ – 2015

НБ НПУ ім. М.П. Драгоманова

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі філософії Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник - доктор філософських наук, професор
Немчинов Ігор Геннадійович,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова,
професор кафедри філософії.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор
Бойченко Михайло Іванович,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
професор кафедри філософії;

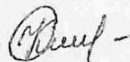
кандидат філософських наук
Ярош Олег Анатолійович,
Інститут філософії НАН України
імені Г. С. Сковороди,
завідувач сектору історії східної філософії
відділу історії зарубіжної філософії.

Захист відбудеться 29 травня 2015 року о 15 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д.26.053.16 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 27 квітня 2015 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. П. Кивлюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження зумовлена стрімким зростанням ролі далекосхідного регіону в становленні нової світової спільноти. Звернення до досвіду Японії, яка за досить короткий час стала одним із лідерів світового економічного співтовариства вимагає ґрунтовного вивчення її економічної стратегії, політичних моделей, системи ідеологічного регулювання суспільних відносин, а особливо її досвіду розвитку людського капіталу, що має коріння в історичних традиціях японської культури, втілених в оригінальних духовних та естетичних цінностей. Світоглядний комплекс японського суспільства сприяв створенню конкурентоспроможного симбіозу, завдяки якому у ХХІ ст. країна закріпилася на високих економічних та суспільних позиціях.

Японська модель культури цікава для нас тим, що в ній одночасно присутніми є традиційне східне сприйняття існуючого порядку Всесвіту з його філософським обґрунтуванням і духовним виправданням «пасивності» й невтручанням у природний порядок речей, так і типово західний активізм та дієва категоричність. Вивчення специфічної моделі японської культури дозволяє нам виявити ті соціально-філософські та культурно-історичні умови, в яких здійснюється спадкоємність традицій, а також психологічний контекст, у якому формуються відповідні системи цінностей та оцінок, художньо-естетичних смаків, поглядів та норм. Відкритість японців до нового, готовність та здатність запозичувати зовнішні прикмети сучасного способу життя не заважають їм дбайливо зберігати самобутність свого внутрішнього світу, свосвідність своєї духовної культури.

Вивчення цієї теми актуальне і для України як держави, що виконує, по суті, місію «мосту» між культурами Сходу та Заходу. Це сприятиме реалізації національних інтересів України у відносинах з такою далекосхідною країною як Японія. Разом з тим, Японію не можна сприймати як модель, яку можна просто копіювати. Її досвід необхідно використовувати як дзеркало, через яке доцільно розглядати свої власні сильні та слабкі сторони.

Проблема ціннісного виміру людського буття в японській культурній традиції, є малодослідженою, фрагментарно розпорошеною у наукових розвідках, тому соціально-філософське осмислення зазначеної теми є теоретично і практично доцільним та слухним.

Аналіз досліджень і публікацій, присвячених розробкам даної проблеми, характеризується сьогодні відносно невеликою кількістю наукових доробок українських та зарубіжних дослідників. Пояснюється це тим, що ґрунтовне вивчення японської культури неможливе без, хоча б поверхневого, знання японської мови. В ХХ ст. найбільш знаними зарубіжними японістами були Н. Анаріна, С. Арутонов, Р. Бенедикт, Т. Богданович, Т. Бичкова, Г. Востоков, Д. Граїн, Л. Гришельова, О. Ігнарович, К. Інаморі, Ю. Козловський, Н. Конрад, І. Ладанов, І. Латишев, О. Луцький, Р. Мак-Кендзі, А. Мещеряков, Х. Мінамі, Ю. Місіма, Х. Мукамі, Х. Наґата, К. Попов, В. Пронніков, Н. Сендзакі,

Г. Светлов, Т. Сила-Новицька, Д. Судзукі, К. Рехо, Ф. Щербатський, Т. Ямаорі, К. Янагіда.

В останні роки дослідження у галузі вивчення японської культури та філософії успішно вирішуються, починають з'являтися відповідні роботи українських та зарубіжних дослідників, таких як В. Алпатов, А. Бачурін, І. Безруков, С. Бишарова, О. Бондар, І. Бондаренко, Я. Боцман, К. Брейзієр, Г. Васик, М. Віє, Е. Гійьон, Т. Григор'єва, Д. Ікеда, Л. Дьоле, Г. Дюмулен, С. Капранов, Дж. Кітагава, Н. Кітаро, М. Корнеєв, О. Міхальов, Е. Молодякова, І. Нітобе, О. Овчинников, Е. Скворцова, А. Сметаннікова, К. Солонін, А. Стрелкова, Н. Трубникова.

Важливі теоретичні засади в осмисленні методології дослідження аксіологічного виміру людського буття в японській культурній традиції крізь призму соціально-філософської проблематики маємо в роботах сучасних українських науковців у галузях соціальної філософії, філософії культури, аксіології, філософської антропології, етики та естетики, сходознавства, якими є В. Андрущенко, Т. Андрущенко, М. Бойченко, В. Вашкевич, Е. Герасимова, В. Гончаров, О. Кивлюк, С. Крилова, С. Куцепал, Т. Лютий, В. Муляр, І. Немчинов, Т. Розова, Н. Хамітов, О.Ярош.

Для аналізу особливостей японської моделі культури в порівнянні з європейською варто уваги праці дослідників синергетики як сучасного наукового напрям постнекласичного знання (Л. Гнатюк, І. Добронравова, О. Князева, Н. Кочубей, Ф. Лазарєв, І. Пригожин, Г. Хакен, В. Чуйко), оскільки в рамках синергетичної парадигми дозріли уявлення про нелінійне мислення, яке імпліцитно притаманне ієрогліфічному типу комунікації та обґрунтування ідеї про синергетичну модель японської культури.

Зв'язок роботи з науковими програмами. Дисертаційна робота виконана на кафедрі філософії Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова у межах комплексної науково-дослідницької роботи кафедри філософії «Актуальні питання історії і теорії філософії та її викладання студентам педагогічних навчальних закладів», науковий напрям «Дослідження проблем педагогічних наук», що входять до тематичного плану науково-дослідницьких робіт Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, який затверджений Вченою радою університету (протокол № 5 від 29 січня 2009 року). Тема дисертаційного дослідження затверджена Вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол № 4 від 28 листопада 2013 року).

Мета дисертаційного дослідження полягає у соціально-філософській реконструкції феномену цінності людського буття в японській культурній традиції та розкритті її інтуїтивно-образного та недуального характеру.

Досягнення цієї мети обумовлює постановку і вирішення наступних дослідницьких завдань:

– визначити методологічний та понятійно-категоріальний інструментарій дослідження аксіологічного виміру людського буття в японській культурній традиції у контексті соціально-філософського аналізу;

- відтворити процес формування ідейно-теоретичного підґрунтя світоглядно-ціннісної складової японської культурної традиції;
- виокремити специфіку ціннісної парадигми смислової моделі пізнання світу японців;
- дослідити неамбівалентний та недуальний характер системи цінностей людського буття в моделі японської культури;
- розкрити людиновимірність соціально-філософської традиції сучасної Японії;
- провести соціально-філософський аналіз принципів політичної та воєнної стратегій японського суспільства;
- окреслити аксіологічні засади японської концепції виховання та освіти;
- з'ясувати значення соціально-економічного, політичного та культурного досвіду Японії для України.

Об'єкт дослідження – процес формування цінностей людського буття в японській культурній традиції.

Предметом дослідження є соціально-філософський аналіз феномену цінності буття людини в японській культурній традиції.

Теоретико-методологічна основа дослідження зумовлена природою його об'єкта і предмету, а також завданнями, які впливають із потреби соціально-філософського аналізу ціннісного універсуму японського суспільства.

Специфіка дисертаційного дослідження полягає в тому, що, по-перше, воно частково здійснювалося на базі япономовних джерел, в зв'язку з чим вагома роль відводилась проблемі коректного розуміння японських джерел. І, по-друге, наукове дослідження проводилося на перетині соціальної філософії, аксіології, філософії культури, етики і естетики та сходинства. Це логічно відбилося на його методологічних засадах: пріоритет надається міждисциплінарному підходу. Разом з тим, провідною методологічною засадою є аксіологічний підхід, який розглядається як фундаментальна умова і принцип пояснення й розуміння соціального буття японського суспільства.

Теоретичними принципами дослідження є методологічний плюралізм, адже намагання надати окремо взятому методів статусу універсального пізнавального засобу унеможливило отримання коректних і адекватних результатів, а також принцип об'єктивності, що слугує для обґрунтування теоретичних висновків, які впливають з аналізу текстів першоджерел і не несуть у собі ідеологічних чи політичних оцінок.

У процесі дослідження використані:

- герменевтичний метод – для тлумачення та інтерпретації автентичних текстів творів японських авторів;
- метод історіографічного аналізу – для систематизації текстуальних масивів першоджерел та наукової літератури, які присвячені дослідженню особливостей японської культури, вивченню філософської теорії цінностей та східного розуміння сутності людського буття;

- порівняльно-історичний метод – з метою виявлення суспільно-історичних умов, за яких формувалася система цінностей японського суспільства;

- аналітико-дескриптивний метод – для опису та аналізу текстів представників японської культури;

- компаративний аналіз – для порівняння східної та західної культурних парадигм;

- синхронічно-діахронічний метод – для поєднання двох аспектів розгляду японської культури: з одного боку, як цілісної, структурованої та функціонуючої системи, з іншого – як послідовної історичної системи, яка розгортається у часі;

- метод лінгвістичного та аналізу – з його допомогою було з'ясовано зміст японських понять і термінів;

- метод текстологічного аналізу – з метою урахування контексту, інтертексту та гіпертексту в дослідженні япономовних джерел;

- **Наукова новизна одержаних результатів** полягає в аксіологічній концептуалізації людського буття в японській культурній традиції крізь призму соціально-філософського аналізу.

Конкретизація наукової новизни знайшла відображення у наступних положеннях, які виносяться на захист:

Вперше:

- встановлено, що аксіологічна думка в східній парадигмі культури не є аксіологією у сучасному європейському значенні слова: японська духовно-культурна традиція не оперує поняттям цінності взагалі, цінності як такої, не осмислює статус цінності, можливості її обґрунтування, способи пізнання, не вибудовує типології або класифікації цінностей;

- з'ясовано, що феномен цінностей в японській духовно-культурній традиції імпліцитно вплетений в релігійні, етичні, художньо-естетичні інтерпретації смислів існування людини;

- розкрито залежність генези та функціонування цінностей від соціально-трансформаційних процесів і особливостей їх функціонування в східній моделі культури.

Уточнено:

- соціально-філософську концепцію динаміки ціннісно-сміслового універсуму стосовно особи, сім'ї, суспільства в японській культурній традиції;

- положення про засоби морального регулювання суспільного життя в Японії, де європейська правова система є абсолютно недієвою і всі відносини у суспільстві регламентуються завдяки дії соціальних норм існування вертикальної ієрархії;

- засади сучасної концепції японського виховання, головне завдання якого навчити розуміти чужі принципи і не виділятися серед інших у соціальній групі;

Одержали подальший розвиток:

- дослідження двох діаметрально-протилежних моделей світу, які

базуються на амбівалентних системах мислення: формально-логічній та інтуїтивно-образній, які не суперечать і не виключають, а доповнюють і збагачують одна одну;

– ідеї про синергетичний характер японської моделі культури.

Теоретичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає у науковому осмисленні аксіологічного виміру людського буття в японській культурній традиції у соціально-філософському контексті.

Вони мають значний методологічний потенціал у конкретній предметній області теоретичного осмислення феномену цінності людського буття в далекосхідній (японській) культурній парадигмі.

Практичне значення результатів, висновків та методологічних напрацювання, отриманих у процесі дослідження полягає в тому, що вони можуть бути використані при аналізі низки актуальних проблем у галузях соціальної філософії, аксіології, філософії культури, філософської антропології, етики та естетики, схождознавства, а також у розробці та викладанні відповідних навчальних дисциплін.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження має самостійний характер. Положення наукової новизни і висновки роботи отримані її автором самостійно. Опубліковані праці за темою кандидатської дисертації написані без співавторів.

Апробація результатів дослідження. Положення дисертаційної роботи обговорювалися на засіданнях кафедр філософії Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова та оприлюднені на наступних наукових конференціях: Міжнародна наукова конференція «Дні науки філософського факультету КНУ імені Тараса Шевченка» (Київ, 2012, 2013, 2014), на щорічних звітно-наукових конференціях викладачів Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (Київ, 2012, 2013), на IV та V Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітаристики у сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспекти» (Луганськ, травень, грудень 2012), на Всеукраїнській науково-теоретичній конференції «Філософія в умовах сучасних соціокультурних викликів» (Черкаси, 2012), на Всеросійській міжнародній науково-практичній конференції «Суспільство на межі епох: сучасність через призму соціальних і гуманітарних наук» (Перм, 2012), на Міжнародній науковій конференції «Культурологія: перетин наукових сфер» (Воронеж, 2013).

Публікації. Основний зміст дисертаційного дослідження відображений у вісімнадцяти наукових публікаціях: восьми статтях, з яких дві розміщені в іноземних наукових періодичних виданнях, шість – у фахових виданнях, затверджених ВАК України з філософських наук, та десять – у збірниках матеріалів міжнародних та всеукраїнських наукових конференцій.

Структура та обсяг дисертації зумовлені специфікою її предмета та логікою розкриття теми, а також поставленою метою і завданнями дослідження. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, які

включають у себе десять підрозділів, висновків і списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації – 230 сторінок, з них 190 сторінок основного тексту. Список використаної літератури становить 32 сторінки і налічує 360 джерел, з них 70 іноземними мовами.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дослідження, сформульовані мета та дослідницькі завдання роботи, об'єкт і предмет дослідження, розкриті методи дослідження, сформульовані основні положення наукової новизни, окреслене теоретичне і практичне значення даної роботи, наведені дані про наукові публікації по темі дисертаційного дослідження та про апробацію отриманих результатів на наукових конференціях.

У **першому розділі «Джерельна база та теоретико-методологічні засади дослідження»** аналізується стан наукової розробки теми, подається характеристика джерельної бази дисертаційної роботи, визначаються основні методологічні підходи та принципи, необхідні для вивчення аксіологічних вимірів людського буття в японській культурній традиції у контексті соціально-філософського аналізу.

У **першому підрозділі 1.1. «Джерельна база дослідження»** робиться детальний опис джерельної бази з теми аксіологічного виміру людського буття в японській культурній традиції. Джерельну базу дисертаційного дослідження можна класифікувати наступним чином: 1) корпус творів представників японської культури; 2) наукові розвідки, присвячені загальному аналізу японської культурної традиції; 3) наукові праці, присвячені ціннісним вимірам людського буття в західноєвропейській та далекосхідній (японській) традиціях; 4). науковим розвідкам, присвяченим синергетиці як науковому напрямку сучасного постнекласичного знання та розгляду японської культури як синергетичної моделі японської культури.

У **другому підрозділі 1.2. «Теоретико-методологічні засади та принципи дослідження»** висвітлено концептуальні підходи щодо вивчення запропонованої наукової проблеми у працях українських та зарубіжних дослідників, визначено систему понять, на яких ґрунтується дисертаційний аналіз.

Доведено, що комплексний аналіз дослідження аксіологічного виміру людського буття в японській культурній традиції потребує різних методологічних підходів та принципів. Основною методологічною засадою є аксіологічний підхід, який розглядається як фундаментальна умова і принцип пояснення й розуміння соціального буття.

Використані у дисертаційному дослідженні методи дозволили розкрити сутність проблематики роботи та створити чіткий категоріальний каркас дослідження, завдяки чому висновки, отримані автором, логічно виводяться із усього проаналізованого матеріалу.

У другому розділі «Ціннісно-смісловий контекст людської буттєвості в японській моделі культури» детально проаналізовано та з'ясовано взаємовплив системи цінностей і культурно-трансформаційних процесів, простежено динаміку зміни пріоритетних цінностей буття людини в японській моделі культури.

Підрозділ 2.1. «Ідейно-теоретичне підґрунття японської світоглядно-ціннісної традиції» присвячено аналізу традиційної японської культури як складної, динамічної системи соціально-політичних, релігійно-філософських, етичних, естетичних уявлень і цінностей, які мають одночасно автохтонний і набутий характер, котрий формувався протягом багатовікової історії розвитку економічних, політичних, культурних контактів Японії з материковими цивілізаціями.

Встановлено, що світоглядно-ціннісна традиція та система ціннісних орієнтацій японського соціуму мають потужне ідейно-теоретичне підґрунття. Таким підґрунттям є релігійно-філософські уявлення японців, які базуються на синтоїстських, буддійських, конфуціанських і даоських традиціях. Доводиться, що саме синтоїзм, формуючи разом з буддизмом, конфуціанством і даосизмом єдине світоглядне ядро японської культури, виступив у ролі не лише інтерпретуючого, але й адаптуючого культурного механізму. Виявлено, що основною ціннісною орієнтацією в синтоїзмі виступив колектив та суспільна громада. Весь модус поведінки носив колективний характер, а самоцінність особистості не мала вирішального значення. Індивідуальність («Я») поглиналася універсумом, а буття особистості орієнтувалося на підпорядковування інтересам цілого – громади, держави, макрокосмосу.

Показується, що буддизм став індивідуально-психологічною системою регуляції поведінки японського суспільства, а конфуціанство – морально-етичною, на основі якої формувалась поведінка японців. Якщо конфуціанські принципи структували японське суспільство у відповідності до ієрархічної моделі розвитку, то синтоїстські та буддійські – у відповідності до поведінки в рамках типології «як усі».

Розглядається вплив релігійних ідей даосизму на формування системи цінностей та поведінку японців. Головними ціннісними орієнтаціями даосизму стали: гіпертрофоване прагнення людини до щастя, довголіття, культ здоров'я і здорового образу життя, прагнення до розвитку здорового суспільства.

Отже, синто, буддизм, конфуціанство, даосизм – це величезні цінності для японського народу, завдяки яким в японському суспільстві протягом багатовікової історії була сформована чітко визначена система ціннісних орієнтацій і забезпечувалась єдність самобутнього та запозиченого з повною і природною асиміляцією чужого у своє (а не свого на чужий зразок), єдність традиційного й сучасного, гнучкість і стійкість японського суспільства перед активним вторгненням чужих культур.

У підрозділі 2.2. «Феномени буття та небуття як ціннісно-сміслові виміри життєвого світу японців» розкривається сутність якісно різних уявлень про буття і небуття на Сході і Заході, що має надзвичайно важливе

світоглядно-гносеологічне значення для розуміння діаметрально протилежних моделей світу, які базуються на антиномічних системах мислення: формально-логічній та інтуїтивно-образній.

Показується, що небуття на Заході є чимось потойбічним і таємничим, яке сприймається як знак неминучої смерті та жаху. В європейській культурній традиції небуття не породжує буття, а знищує його. Для Сходу – це зерно життя, потенція буття, це «добуття» або «співбуття», а не «післябуття». Світ не є створеним, він спонтанно розвивається із самого себе, саме тому головне значення має джерело його саморозвитку – тобто небуття, з якого все виростає.

Між буттям і небуттям не існує безодні, світ не розривається навпіл, а буття і небуття немовби постійно переливаються одне в одне. Звідси випливає відносність всіх опозицій, які в європейській культурі є амбівалентними. На основі теоретично опрацьованого матеріалу показано, що давні греки взяли за основу буття визначеність, конкретні категорії, китайці та японці – невизначеність, невловимий та рухливий образ. Завдяки цьому в європейській культурі склався формально-логічний стиль мислення, а на Сході – інтуїтивно-образний. В японській мові відсутні категоріальні та категоричні визначення, абстрактні поняття, бо це суперечить уявленню про світ як безперервний процес становлення. Показується, що істинне знання не є результатом дослідження об'єктів в ім'я оволодіння речами, а є досягненням єдиності зі світом. Понятійна мова давньогрецької філософії є наслідком амбівалентного відношення до світу, де розділяються суб'єкт і об'єкт. Мова ж східних мудреців демонструє неамбівалентний або недувальний принцип мислення, коли сутність є невід'ємною від явища, суб'єкт від об'єкту, ідея від образу. Цим обумовлюється ситуативність та неоднозначність східних термінів, оскільки вони несуть на собі лише натяк на щось: на настрій людини, на миттєву тінь від листка і т. д. Східні терміни завжди важко перекласти, їм практично не існує аналогів в європейській системі мислення.

Підрозділ 2.3. «Просторово-часові уявлення японців як ціннісна парадигма смислової моделі пізнання світу» присвячений компаративному аналізу японської та європейської культурних традицій в їх розумінні феноменів простору та часу. Показано, що для східної (далекосхідної) культурної традиції час не є чимось безпредметним і людина Сходу не вкладає в це поняття абстрактного значення. Жодному мудрецю Сходу не спаде на думку розглядати час як монотонну тривалість, яка утворюється в результаті одноманітного руху якісно близьких один одному миттєвостей. Сприйняття часу людиною Сходу первісно спрямоване на конкретно-якісне та дієве співвідношення з іншими миттєвостями та ситуаціями, тобто сприйняття часу спрямоване на координування вчинків, а не на формування абстрактних теорій.

Цей феномен знаходить своє відображення у «лінгвістичному чинникові». Можливість подібного ходу думок (формування абстрактних теорій) не передбачувана в японській мові. В останній відсутні конструкти часу (на кшталт «лінії» або «проміжку»), в які постійно «потрапляє» європейське

мислення, що за своєю сутнісною характеристикою є лінійним. Доводиться, що тенденція до лінійності, до сходження від нижчого до вищого є наслідком європейського антропоцентризму. Мислення, яке з самого початку було зорієнтоване на людину («людина є мірою всіх речей» (Протагор)), мало прийти до ідеї сходження та прогресу. Мислення ж, яке було орієнтоване на закони природи, більш тяжіло до ідеї циклічності. Показано, що сама циклічність виглядає дещо по-іншому, коли за основу береться не періоди процесу людського старіння, а зміни пір року, де в принципі відсутня ідея кінця та завершення світу, де світ є онтологічно небуттєвим: все впливає з небуття і повертається у небуття. Отже, європейський антропоцентризм послугував наріжним каменем спотикання для розвитку циклічного сприйняття руху і часу, що було властивим для Сходу, а відсутність антропоцентричної структурованості мислення людини Сходу призвело до відсутності розуміння ідеї поступовості руху та відсутності лінійного вектору у сприйнятті та розумінні часу. Антропоцентризм древніх греків обумовив характер європейської цивілізації: не Бог, а недосконала людина стала «мірою всіх речей».

У підрозділі 2.4 «Ієрогліфічний тип комунікації як складна нелінійно - організована система» аналізуються знакові та семіотичні особливості ієрогліфічного типу комунікації. Висвітлено, що японська мова є однією із найбільш складних мов у світі для вивчення; в ній використовуються чотири різні графічні системи, суцільна лексична омонімія, відсутність строгих правил правопису. Підкреслюється, що ієрогліфи не лише привчили до образного сприйняття світу, вони сприяли розвитку дискретного мислення, зосередженню на чомусь одному, бо в одному знакові зосереджена повнота змісту. Ця обставина докорінно відрізняє ієрогліфічну писемність від алфавітної, яка пов'язана з лінійним баченням. Японські фрази розміщуються вертикально зверху вниз і справа на ліво; кожен ієрогліф – це самостійна одиниця, яка не втрачає свого смислу при вичлененні або вириванні з контексту. Кожен ієрогліф існує сам по собі і це не заважає виконувати йому спільне завдання. На протигагу ієрогліфам, букви алфавіту набувають певного смислу лише тоді, коли вони пов'язані між собою і залежать від тих, що стоять поруч. Тому в одному випадку писемність відображає звичку до горизонтального, тобто до лінійного зору, в іншому – до вертикального, тобто до сприйняття кожного ієрогліфа як самостійної сутності.

Стверджується, що лінійне мислення європейців, яке базується на алфавіті, виражає свій досвід довгим ланцюжком букв. Ми уявляємо собі світ в абстрактному та неодноразовому перекладі щодо конкретного існування всесвіту. Насправді ж у світі те, що відбувається, воно відбувається – зразу і одночасно, не піддається опису нашою абстрактною мовою. В японській писемності можна засвідчити точковий або сингулярний зв'язок одного ієрогліфа з іншим, тобто одне явище впливає з іншого не за законом причинно-наслідкового ряду, а кожне явище само по собі виступає і як причина, і як наслідок. Показано, що ієрогліфи – це певні мисленнєві образи

або картинки, які засвоюються зовсім інакше, ніж розмова про них. Класичною мовою для японської культури лишається мова принципово невербалізована та незрозуміла на слух, а розрахована виключно на зорове сприйняття. Отже, японці пізнають світ в інших смислових моделях, ніж європейці. І такий тип мислення є складною нелінійно-організованою системою.

Третій розділ «Людиновимірність соціально-філософської традиції сучасної Японії» присвячений детальному аналізу принципів політичної та воєнної стратегій, ціннісних настанов і норм, а також висвітленню особливостей виховання дітей та специфіки японської освіти.

У підрозділі 3.1. **«Формування принципів політичної та воєнної стратегій як відображення вертикальної ціннісної ієрархії японського суспільства»** головна увага акцентується на аналізі японської держави, яка постає в японському суспільстві як еманация вищих сил, які забезпечують їй статус легітимності в очах народних мас. Правлячі кола управляють не від свого імені, а від імені імператора, який уособлює державу, що завжди ототожнювалася з нацією. Японські підлеглі підкорялися не звичайним смертним, а деякій таємничій владі, оточеній містичним ореолом святості. Висвітлено, що теніюїстська ідеологія була завжди покликана вселяти думку, що незважаючи на певні відмінності, японці з моменту міфічного утворення держави у 660 р. д. н. е., створили таку спільноту, яка об'єднана спільністю долі, визначеної богами синто. Доля цієї спільноти цілком залежить від волі божеств, які благословляють поведінку всієї нації або залишають її членів без покровительства. Умовою, яка визначала слідування «шляхом з богами» була незмінність і вічність правління імператора. Трактовка японськими ідеологами історії своєї країни як результату «божого промислу» освячувало конфуціанські ідеї відданості і покірності, при цьому означало сакралізацію об'єкту лояльності (шанування імператора), коли у свідомості японців ототожнювались такі поняття як «імператор», «державна», «нація».

У підрозділі 3.2. **«Ціннісні настанови і норми як регулятори поведінки японців»** розглядаються норми поведінки японців, які базуються не на юридичній основі, а на психологічних настановах, котрі формувалися протягом історії розвитку Японії. Правові норми Заходу все більше прокладають собі шлях до японського суспільства, але японці навряд чи колись відмовляться від своїх поглядів на право і закон. Занадто глибоко ці погляди ввійшли у національну психологію і вросли в систему японської етики.

Виявлено, що японці упорядковують свій світ згідно з соціальними нормами вертикальної ієрархії. В сімейних та особистих відносинах належна поведінка диктується віковими нормами, нормами статі, нормами і настановами певних соціальних прошарків. В управлінні, релігії, армії, промисловості повноваження строго регламентуються у відповідності із ієрархією, коли ні вищий, ні нижчий не можуть порушувати своїх обов'язків. Японці відчують себе у безпеці лише тоді, коли вони дотримуються правил «належного місця». Висвітлено, що для японців ієрархія сприймається як закон, дотримання якого

являється мистецтвом і вимагає врахування багато численних факторів, коли одні фактори можуть скасовувати дію інших.

Підрозділ 3.3. «Соціально-філософські засади сучасної концепції виховання та освіти» присвячений висвітленню особливостей виховання дітей в Японії, яке суттєвим чином відрізняється від виховання в західноєвропейській культурі. Розкрито, що в європейській культурі дитина має мінімальну свободу і лише повнолітня людина стає максимально вільною особою і одночасно несе величезну відповідальність. В японській же культурі все навпаки: крива свободи носить дзеркально протилежний характер. У максимально вільних умовах дитина перебуває у ранньому дитинстві (до 3-х років). У міру дорослішання на неї все більше лягає тягар відповідальності, підкорюючи її жорстким нормам культури сорому. І лише після 60-и років, японець повертається у стан свободи. Отже, дитинство і старість – це зони «вільної території».

Розкрито, що виховання дітей в Японії відбувається не на основі примусу і заборон, а на основі опіки. Замість заборон дітей вчать розмірковувати над оцінкою іншими того чи іншого їх вчинку. Виховання дітей в японських сім'ях завжди було направлене на формування такої особистості, яка відповідає вимогам певної соціальної групи. Головне завдання виховання – навчити вмінню розуміти чужі принципи і нічим не виділятися у певній соціальній групі. Все це сприяє прищепленню дисциплінованості у японських дітей і одночасно створює такі умови, які стримують розвиток індивідуалістичних та егоцентричних якостей особистості.

Доведено, що система освіти в Японії організована на цілком визначених теоретичних і методологічних засадах. В японській філософії освіти злились воедино споконвічно японські, східно-класичні та західні світоглядні, етичні і поведінкові настанови. Обґрунтовано, що існує чотири стрижні, на яких тримається японська філософія освіти – це синто, бусідо, буддизм і конфуціанство. Якщо синто відіграє роль національно-психологічної компоненти філософії освіти в Японії, бусідо – поведінковий елемент, то буддизм і конфуціанство є світоглядними складовими японської філософії освіти. З буддизму японські педагоги перенесли у навчальні заклади ідеї про самодисципліну, наполегливість, цілеспрямованість, обмеження бажань. Ідеї Конфуція про повагу батьків і старших, про обов'язок, ввічливість і шанобливість знайшли у наші дні офіційне закріплення в державних документах, а положення конфуціанства про інтенсивне навчання і безперервний ланцюг іспитів втілилися у предметних педагогічних методиках.

У підрозділі 3.4. «Японська традиція та модернізація: досвід для України» зроблено висновок, що дослідження та розуміння суті феномену японської соціальності має особливу роль для України, оскільки, по-перше, на теоретичному рівні дає підтвердження того, що використання своєї самобутньої національної специфіки має позитивний вплив на формування найбільш придатної моделі організації соціально-політичного і економічного життя. По-друге, це дозволяє провести певні світоглядно-ментальні паралелі між

українцями і японцями, знайти шляхи порозуміння і співпраці в широкому розумінні. По-третє, воно дає можливість більш реалістично визначити пріоритети своєї внутрішньої і зовнішньої політики, особливо у контексті багатовекторності інтеграційних процесів у контексті глобалізації.

У **висновках** сформульовано основні результати дослідження, в яких розкрито проблематику, визначено її важливе методологічне значення в соціально-філософських дослідженнях, окреслено перспективи щодо цінностей як реального феномену людського буття в далекосхідній (японській) парадигмі культури.

1. Базисною основою для соціально-філософської реконструкції феномену людського буття в японській культурній традиції у контексті аксіологічного виміру та розкритті її інтуїтивно-образного та недуального характеру стає міждисциплінарний підхід, який полягає в аналізі соціально-філософського, аксіологічного, філософсько-культурологічного, естетичного та сходинного аспектів розгляду буття людини. Через це стає необхідним дотримуватися принципу методологічного плюралізму, що дозволить залучити достатню кількість наукових (загальних, спеціальних) методів і сприятиме об'єктивно та адекватно дослідити предмет нашої розвідки. Разом з тим, провідною методологічною засадою є аксіологічний підхід, який розглядається як фундаментальна умова і принцип пояснення розуміння соціального буття японського суспільства. До фундаментальних методів, які залучаються у дослідженні варто виокремити наступні: герменевтичний, порівняльно-історичний, аналітико-дескриптивний, компаративний, синхронічно-діахронічний, метод історіографічного аналізу, методи текстологічного та лінгвістичного аналізу.

2. Світоглядно-ціннісна традиція та ціннісні орієнтації японського суспільства мають потужне ідейно-теоретичне підґрунтя. Таким підґрунтям є релігійно-філософські уявлення японців, які базуються на синтоїстських, буддистських, конфуціанських і даосистських традиціях. Співвідношення елементів цих традицій у загальному світоглядному комплексі суттєво варіювались, але формуючи разом з буддизмом, конфуціанством і даосизмом єдине світоглядне ядро японської культури, саме синтоїзм виступив у ролі не лише інтерпретуючого, але й адаптуючого культурного механізму. Основною ціннісною орієнтацією в синтоїзмі виступав колектив та суспільна громада. Весь модус поведінки носить лише колективний характер, а самоцінність особистості не має жодного значення. Індивідуальність («Я») поглинається універсумом, а буття особистості японського суспільства орієнтується на підпорядкування інтересам цілого – громади, держави та макрокосмосу. Якщо буддизм можна вважати індивідуально-психологічною системою регуляції поведінки японського суспільства, то конфуціанство – морально-етичною. Вельми помітним є і вплив релігійних ідей даосизму, головними його ціннісними орієнтаціями стали: гіпертрофоване прагнення людини до щастя, довголіття, культ здоров'я і здорового образу життя, прагнення до розвитку здорового суспільства.

3. В східній культурній традиції між буттям і небуттям не існує безодні, світ не є розірваним навпіл, а буття і небуття постійно переливаються одне в одне. Звідси випливає відносність всіх опозицій, які в європейській культурі є амбівалентними: життя і смерть, добро і зло, рух і спокій. При постійній змінюваності світу відпадає необхідність протиставлення однієї даності іншій: матерії – духові, природи – свідомості. Акцент переноситься на протиставлення одного стану світу, – (де немає форм, границь, де існує спокій небуття), – іншому світові, (де є форми, границі, де існує неспокій буття). Якісно різне уявлення про небуття на Сході та Заході має надзвичайно важливе світоглядно-гносеологічне значення. Це вказує на існування діаметрально протилежних моделей світу, які базуються на протилежних системах мислення: формально-логічній та інтуїтивно-образній. Небуття є чимось потойбічним, яке сприймається лише під знаком неминучої смерті та жаху, що притаманне системі мислення Заходу. В європейській культурній традиції небуття не породжує буття, а знищує його. Для Сходу – це зерно життя, потенція буття, це скоріше «добуття» або «співбуття», але в жодному разі не «післябуття».

4. Сприйняття часу людиною Сходу спрямоване на конкретно-якісне та дієве співвідношення з іншими миттєвостями та ситуаціями, сприйняття часу спрямоване на координування вчинків, а не на формування абстрактних теорій. Мислення ж, яке з самого початку було зорієнтоване на людину («людина є мірою всіх речей» Протагор), мало прийти до ідеї сходження та прогресу. Європейський антропоцентризм послугував наріжним каменем спотикання для розвитку циклічного сприйняття руху і часу, що було властивим для Сходу, а відсутність антропоцентричної структурованості мислення людини Сходу призвело до відсутності розуміння ідеї поступовості руху та відсутності лінійного вектору у сприйнятті та розумінні часу. Антропоцентризм древніх греків обумовив характер європейської цивілізації: не Бог, а недосконала людина стала «мірою всіх речей», і все стало протистояти одне одному.

5. Японці упорядковують свій світ згідно з соціальними нормами вертикальної ієрархії. В сімейних та особистих відносинах належна поведінка диктується віковими нормами, статевими нормами, настановами певних соціальних прошарків. В управлінні, релігії, армії, промисловості повноваження строго регламентовані у відповідності із ієрархією, коли ні вищий, ні нижчий не можуть порушувати своїх обов'язків. Японці відчувають себе у безпеці лише тоді, коли дотримуються правил «належного місця». Для них ієрархія сприймається як закон, дотримання якого є мистецтвом і вимагає врахування багатьох чинників.

6. Специфіка японської держави полягає у тому, що вона постає як еманация вищих сил, які забезпечують їй статус легітимності в очах народних мас. Правлячі кола управляють державою від імені імператора, який уособлює державу. Теніойстська ідеологія покликана вселити думку, що японці створили таку спільноту, яка об'єднана спільністю долі, визначеної богами синто. Доля цієї спільноти цілком залежить від волі божеств, які благословляють поведінку всієї нації або залишають її членів без покровительства. Умовою, яка визначає

слідування «шляхом з богами» є незмінність та вічність правління імператора. Історія післявоєнної Японії довела, що образ імператора вкоренився у масовій свідомості як символ держави та єдності нації. Факти політичного життя, аналіз соціальної психології підтвердили, що збереження монархії не носило в Японії штучного характеру, а відображало реальну потребу сучасного японського суспільства в міфах і ритуальних обрядах. Жодні нововведення та зрушення у світогляді японців не в змозі знищити древні традиції країни.

7. Три типи норм (соціальні норми *giri*, правові та етичні норми) регулюють систему людських відношень в японському суспільстві. Від цих норм залежить оцінка особистості іншими людьми і накладання санкцій за недотримання строго окреслених правил поведінки. Поряд з ними в Японії діють і інші норми – це норми буденної культури та звичаї. Звичаї залишають слід в усіх сферах життя японців. Ними просякнута вся історія нації та життя будь-якого індивіда, вони знаходять свій прояв в житті Японії і в святах, і в буднях.

8. Виховання дітей в Японії відбувається не на основі примусу або заборон, а на основі опіки. Замість заборон дітей вчать розмірковувати над оцінкою іншими того чи іншого їх вчинку. Виховання дітей в сім'ї направлене на формування такої особистості, яка відповідає вимогам певної соціальної групи. Головне завдання виховання – навчити вмінно розуміти чужі принципи і нічим не виділятися у певній соціальній групі. Все, із сильно розвинутим почуттям солідарності в сім'ї, сприяє прищепленню дисциплінованості у японських дітей і одночасно створює такі умови, які стримують розвиток індивідуалістичних та егоцентричних якостей особистості.

9. Сучасна система японської освіти у методологічному відношенні ґрунтується на вкорінених в країні релігійно-етичних доктринах, а в теоретичному – на доволі відомих в світовій педагогіці концепціях (І. Ф. Гербарта, Г. Песталоцці, Дж. Дьюї). Перші визначають загальну стратегію народної освіти в країні, а другі – надають їй тактичне оснащення. Це оснащення виявилось доволі дієвим. Воно змогло забезпечити успішне функціонування всіх ланок підготовки кваліфікованих кадрів.

10. Розуміння суті феномену японської соціальності має особливу роль для України, оскільки, показує, що використання своєї самобутньої національної специфіки має позитивний вплив на формування найбільш придатної моделі організації соціально-політичного і економічного життя. Це дозволяє знайти шляхи співпраці в широкому розумінні. Дає можливість реалістично визначити пріоритети своєї внутрішньої і зовнішньої політики.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Мозгова Т. А. Японська та європейська версії екзистенціалізму: спроба компаративного аналізу / Т. А. Мозгова // Політологічний вісник : зб. наук. пр. / Політологічний центр при Київському нац. ун-ті ім. Т. Шевченка. – К., 2012. – Вип. 60. – С. 91-98.

2. Мозгова Т. А. Контекстуальні особливості концепту «буття» в японській культурній традиції / Т. А. Мозгова // Філософські обрії : наук.-теор. журнал / Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України ; Полтавський держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. – 2012. – Полтава, 2012. – Вип. 28. – С. 15-23.
3. Мозгова Т. А. Особливості філософсько-антропологічних вимірів буття людини в японській соціокультурній традиції / Т. А. Мозгова // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія : зб. наук. пр. – К., 2012. – Вип. 28(41). – С. 173-179.
4. Мозгова Т. А. Контекст «логіки небуття» в японській культурно-філософській традиції / Т. А. Мозгова // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. № 1039. Серія : Філософія. Філософські перипетії. – Харків, 2012. – Вип. 47. – С. 112-116.
5. Мозгова Т. А. Проблема пошуку культурної ідентичності в японській духовній традиції епохи Мейдзі (межа ХІХ – ХХ ст.) / Т. А. Мозгова // Політологічний вісник : зб. наук. пр. / Політологічний центр при Київському нац. ун-ті ім. Т. Шевченка. – К., 2012. – Вип. 66. – С. 39-46.
6. Мозгова Т. А. Соціокультурні та лінгвістичні характеристики японської ієрогліфіки як знаково-символічної інформаційної системи / Т. А. Мозгова // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. пр. – Чернівці, 2014. – Вип. 707/708 : Філософія. – С. 103-108.
7. Мозговая Т. А. Небытийная природа времени в японской духовной традиции / Т. А. Мозговая // Вестник Воронежского государственного университета. Серия : Философия : сб. науч. тр. – Воронеж, 2012. – № 2(8). – С. 152-157.
8. Мозговая Т. А. Конституированность повседневности в японской духовной традиции / Т. А. Мозговая // Идеи: философско списание : науч.-теор. приложение. – Пловдив (България), 2013. – Кн. 1(3). – С. 113-121.
9. Мозгова Т. А. Особливості екзистенціалізму в японській художній літературі ХХ ст. / Т. А. Мозгова // Дні науки філософського факультету – 2012 : Міжнар. наук. конф., Київ, (18-19 квітня 2012) : матеріали доповідей та виступів / Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К, 2012. – Ч. 1. – С. 214-216.
10. Мозгова Т. А. До питання про своєрідність сприйняття європейського екзистенціалізму в Японії / Т. А. Мозгова // Єдність навчання і наукових досліджень – базовий принцип університету : зб. наук.пр. звітно-наук. конф. викладачів ун-ту за 2011 р., 9-10 лютого 2012 р. / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К, 2012. – Ч. 2. – С. 42-44.
11. Мозгова Т. А. Японський та європейський екзистенціалізм: пошук взаємодоповнюючих культур в сучасному інформаційному просторі / Т. А. Мозгова // Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітаристики у сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспекти : матеріали ІV Міжнар. наук.-практ. конф., 30-31 травня 2012 р. : зб. наук. пр. / Східноукраїнський нац. ун-т ім. В. Даля. – Луганськ, 2012. – Ч. 1. – С. 216-217.

12. Мозгова Т. А. Особливості філософських вимірів буття людини в японському екзистенціалізмі Кіотської школи / Т. А. Мозгова // Філософія в умовах сучасних соціокультурних викликів : Всеукр. наук.-теор. конф., 11-12 жовтня 2012 р. : матеріали доповідей та виступів / Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. – Черкаси, 2012. – С. 108-110.

13. Мозгова Т. А. Культ краси як естетична практика буття людини в японській культурній традиції / Т. А. Мозгова // Релігія, релігійність, філософія та гуманітаристика у сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспекти : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф., 25-27 грудня 2012 р. : зб. наук. пр. / Східноукраїнський нац. ун-т ім. В. Даля. – Луганськ, 2012. – Ч. 1. – С. 189-191.

14. Мозгова Т. А. Культурно-антропологічні трансформації сучасної людини у глобалізованому світі (на прикладі сучасної Японії) / Т. А. Мозгова // Общество на рубеже эпох: современность через призму социальных и гуманитарных наук : материалы заочной Всерос. междунар. науч.-практ. конф. с участием студентов, аспирантов, молодых ученых, педагогов и преподавателей, 25-30 декабря 2012 г. : в 4 ч. / Пермский. гос. нац. исслед. ун-т. – Пермь, 2013. – Ч. 1. – С. 40-44.

15. Мозговая Т. А. Культура диалога и диалог культур в контексте проблемы Восток-Запад / Т. А. Мозговая // Культурология: пересечение научных сфер : сб. ст. по материалам конф. с междунар. участием в 2013 г. / Воронежский гос. ун-т. – Воронеж, 2013. – Вып. 8. – С. 75-84.

16. Мозгова Т. А. Специфіка текстуального простору японської культури / Т. А. Мозгова // Дні науки філософського факультету – 2013 : Міжнар. наук. конф., Київ, (16-17 квітня 2013 р.) : матеріали доповідей та виступів / Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К, 2013. – Ч. 1. – С. 291-293.

17. Мозгова Т. А. Своєрідність діалогу в просторі японської культури / Т. А. Мозгова // Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету : зб. наук. пр. звітн.-наук. конф. викладачів ун-ту за 2012 р., 9-10 лютого 2013 р. / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2013. – С. 265-267.

18. Мозгова Т. А. Специфіка розуміння і сприйняття тексту в східній (японській) та західній культурах / Т. А. Мозгова // Дні науки філософського факультету – 2014 : Міжнар. наук. конф., Київ, (15-16 квітня 2014 р.) : матеріали доповідей та виступів / Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К, 2014. – Ч. 1. – С. 257-259.

АНОТАЦІЇ

Мозгова Т. А. Аксиологічний вимір людського буття в японській культурній традиції: соціально-філософський аналіз. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.03. – соціальна філософія та філософія історії. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Київ, 2015.

Дисертація присвячена дослідженню аксиологічних вимірів людського буття в японській культурній традиції в межах соціально-філософського

аналізу. Встановлено, що аксіологічна думка в східній парадигмі культури не є аксіологією в сучасному європейському значенні слова: японська духовно-культурна традиція не оперує поняттям цінності взагалі, цінності як такої, не осмислює статус цінності, можливості її обґрунтування, способи пізнання, не вибудовує типології або класифікації цінностей;

Доведено, що феномен цінностей в японській духовно-культурній традиції імпліцитно вплетений в релігійні, етичні, художньо-естетичні інтерпретації смислів існування людини;

Новизна дослідження полягає в тому, що подаються і порівнюються дві діаметрально-протилежних моделей світу, які базуються на антиномічних системах мислення: формально-логічній та інтуїтивно-образній, які не суперечать і не виключають, а доповнюють і збагачують одна одну;

Ключові слова: аксіологічний вимір, цінність, людське буття, японська культурна традиція, буття, небуття, ієрогліфічний тип комунікації.

Mozgova T. Axiological dimension of human existence in the Japanese cultural tradition: social and philosophical analysis. – Manuscript.

Dissertation for the Candidate of philosophical sciences degree, specialty 09.00.03. – Social Philosophy and Philosophy of History. – National Pedagogical Dragomanov University. – Kyiv, 2015.

This thesis is devoted to the analysis of axiological dimension of human existence in the Japanese cultural tradition within social and philosophical discourse. It was found that “axiological opinion” in the Eastern paradigm of culture is not an axiology in modern European meaning of this word: Japanese spiritual and cultural tradition does not generally use the term “value”, (means) value as it is. Does not reflect the status of value and possibilities of its justification, methods of its cognition; does not create a typology or classification of values;

It was proved that phenomenon of values in the Japanese spiritual and cultural traditions implicitly woven into religious, ethical, artistic and aesthetic interpretation of the meaning of human existence;

The novelty of the study is that two diametrically-opposite models of the world were introduced and compared. They based on antinomical systems of thinking: formal-logical and intuitive-imaginative, which does not conflict or exclude each other, but completing and enrich each other;

Keywords: axiological dimension, value, human existence, Japanese cultural tradition, being, not-being, hieroglyphic type of communication.

Мозговая Т. А. Аксиологическое измерение человеческого бытия в японской культурной традиции: социально-философский анализ. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.03 – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова. – Киев, 2015.

Диссертационная работа посвящена исследованию аксиологических измерений человеческого бытия в японской культурной традиции в рамках социально-философского анализа.

Установлено, что аксиологическая мысль в восточной парадигме культуры не есть аксиологией в современном европейском смысле слова: японская духовно-культурная традиция не оперирует понятием ценности вообще, ценности как таковой, не осмысливает статус ценности, возможности ее обоснования, способов ее познания, не выстраивает типологии или классификации ценностей. Доказано, что феномен ценностей в японской духовно-культурной традиции имплицитно вилетен в религиозные, этические, художественно-эстетические интерпретации смыслов существования человека.

Новизна исследования заключается в том, что подаются и сравниваются две диаметрально-противоположные модели мира, которые основываются на антиномических системах мышления: формально-логической и интуитивно-образной, которые не противоречат и не исключают, а дополняют и обогащают друг друга.

На основе проведенного анализа доказывается, что традиционная японская культура является сложной, динамической системой социально-политических, религиозно-философских, этических, эстетических представлений и ценностей, которые одновременно имеют автохтонный и приобретенный характер, который формировался на протяжении многовековой истории развития экономических, политических, культурных контактов Японии с материковыми цивилизациями. Любые нововведения с неизбежностью приобретают в Японии такой характер, который более всего отвечает традиционному контексту – способу жизни, представлениям японцам, формам выражения.

В диссертации обосновывается утверждение, что общественные ценностные ориентации японского общества имеют мощное идейно-теоретическое основание, которое обосновывается на синтоистских, буддистских, конфуцианских и даосистских традициях. Обосновывается, что соотношение элементов этих традиций в общем мировоззренческом комплексе на протяжении веков существенно изменялось, также изменялся и состав этих элементов. Формируя вместе с буддизмом, конфуцианством, даосизмом единое мировоззренческое ядро японской культуры, именно синтоизм выступил в роли не только интерпретирующего, но и адаптирующего культурного механизма. Основной ценностной ориентацией в синтоизме выступил коллектив и община. Весь модус поведения носил коллективный характер, а самоценность личности не имела никакого значения. Индивидуальность («Я») поглощается универсумом, а бытие личности японского общества ориентировалось на подчинение интересам целого – общества, государства, макрокосмоса.

Ключевые слова: аксиологическое измерение, человеческое бытие, японская культурная традиция, бытие, небытие, иероглифический тип коммуникации.

Підписано до друку 24.04.2015 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times.
Наклад 100 прим. Зам. № 186.
Віддруковано з оригіналів.

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідчення про реєстрацію ДК № 1101 від 29.10.2002. (044) 234-75-87
Віддруковано в друкарні Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова (044) 239-30-26

НБ НПУ
імені М.П. Драгоманова

100304403

